

طرح بحث

عینیت^۱ در لغت به معنی واقعیت یا حقیقت و نقطه‌ی مقابل ذهنیت^۲ است که ذهنی و تصویری معنا می‌دهد. آن‌گونه که تیبور آر. ماجان^۳ – استاد اخلاق تجارت در دانشکده‌ی اقتصاد و بازرگانی چمن امریکا – در تاره‌ترین کتاب خویش^۴ می‌گوید؛ عینیت (یا همان حقیقت و واقعیت) تنها مخصوص تاریخ و یا رشته‌هایی مثل فلسفه و سایر علوم نیست؛ بلکه در تمامی شئون زندگی روزمره مثل زبان، فرهنگ، بلندپروازی‌های شخصی و علایق طبقاتی جاری است.

اما در چهارچوب اصطلاحات علم تاریخ، عینیت بر دو مفهوم اطلاق می‌شود. یکی واقع یا مطابق با واقع است که ذهنی و تصویری در نقطه‌ی مقابل آن قرار دارد و دیگری معنیی که توسط هر آگاه و منطقی تصدیق پذیر و قابل اثبات باشد و نقطه‌ی مقابل آن نیز تحکم است. بدین ترتیب، گزاره‌های عینی در تاریخ همان گزاره‌های منفردی هستند که درباره‌ی گذشته صادر می‌شوند. همانند هر علم دیگری، در تاریخ نیز عینیت باید به صورتی واضح و گسترده وارد تحقیقات شود تا مورخ با کنار نهادن ذهنی‌گری، تاریخ را تحریب‌پذیر ساخته و آن را به چالش بکشد. از سوی دیگر، هر کس انتظار همان نتایج قطعی را از تاریخ داشته باشد، که احتمالاً در رشته‌های دیگر به دست می‌آید... ماهیت تاریخ را درست نفهمیده است.

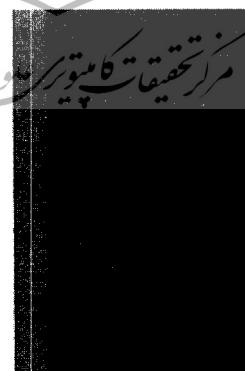
مهم‌ترین فایده‌ی روش علمی احراز امور واقع است. در بسیاری چیزها ممکن است با استفاده از روش علمی به توافق برسیم ولی همین که پای تعلیل و تعبیر وارزیابی به میان بیاید، گرچه قدر و قیمت روش ویژه‌ی مورخ همچنان به جای خود باقی است، دیگر عامل شخصی، یعنی نظرگاهی را که شرایط عصر مورخ و تصورات قبلی او موجب آن بوده است، نمی‌توان کنار گذاشت... ممکن است حقیقت نزد خداوند یکی بیشتر نباشد، اما نزد آدمیان شکل‌های بسیار بیدا می‌کند. از این رو، تحلیل عقاید متعارض درباره‌ی فلان پدیدار تاریخی واحد را ناید صرفاً وقت‌گذرانی و تفتن دانست و به این نتیجه‌ی نومیدکننده رسید که تحقیق در تاریخ شایان اعتماد نیست. حتی تحقیق در برداشت‌های متعارض نیز ممکن است ثمربخش باشد. حقیقت این است که تاریخ،

معمار مورخان!

● مرضیه سلیمانی

مسئله‌ی عینیت تاریخی، مهم‌ترین و نیز دشوارترین مبحث در فلسفه‌ی انتقادی تاریخ است

(دبیو اچ. والش)

■ Objectivity Is Not Neutrality: Explanatory Schemes in History

■ Author: Thomas L.Haskell

■ Publisher: The Johns Hopkins University Press; Paperback:

440 pages

■ ISBN: 978-0801865350

معمای مورخان!

کارل بکر با انکارِ حقیقت واقعیت تاریخی، گفت که واقعیت تنها در تصور مورخ وجود دارد و چیزی است واهی و غیرقابل فهم. اما در حقیقت موضوع این است که واقعیت تاریخی، هرچند که با دیگر واقعیت‌ها وجه مشترک دارد، دارای برخی خصوصیات ویژه هم هست

گوناگونی قرار دارد و هر کدام از این واقعیت‌ها در بستر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی ظاهر، معنی، خصوصیت و اعتبار خود را دارند. از همین جاست که گاه تصورات تحریف‌شده مثل افسانه و قصه نیز در نقش واقعیت‌های تاریخی وارد عمل می‌شوند.

سومین ویژگی واقعیت تاریخی آن است که صورتِ فردی ویژه‌ی خود را دارد و خارج از زمان و مکان قابل فهم نیست. بدین ترتیب، واقعیت هرچند که یک حقیقت عینی است و مستقل از مورخ وجود دارد، در عین حال در بازتابش در عقل، مورخ ممکن است غرض معینی ورود پیدا کند. ارزش عینی احکام تاریخ البته نمی‌توانند مطلق باشد، بلکه این ارزش نسبی است و تابع احوال مورخ و اسناد مادام که نسبت این دو عامل اخیر اجتناب‌ناپذیر باشد، نیل به عینیت مطلق برای مورخ غیرممکن خواهد بود. همچنین تکیه‌ی مورخ بر ارزش‌ها - دینی، اخلاقی و اجتماعی - نیز نیل به عینیت را برای مورخ، بعيد و یا غیرممکن می‌سازد. تاریخ، چنان‌که هاین‌بریش ریکرت^{۱۱} نشان می‌دهد، برخلاف علوم طبیعی تنها مبنی بر توصیف واقعیت نیست، بلکه بیشتر مشتمل بر قضاوی ارزش‌ها (ارزیابی) است. به تعبیر وی، تاریخ وقتی می‌تواند عنوان علم داشته باشد که برای تمام عالمیان ارزش واحد داشته باشد. این نیز در صورتی ممکن خواهد بود که ارزش‌های مورد استفاده‌ی مورخ برای همه‌ی عالم به یک اندازه معتبر باشد، نه این که خود مورخ آن‌ها را بدان گونه فرض و استنباط کرده باشد.

شاید توان گفت که عینی ترین تواریخ نیز، در مدادی که به کار می‌برند و در توجیه و تفسیر این مداد، آلوده به شائبه‌ی ذهن‌گرایی است. اما در هر نوع شناخت که ماده‌ی آن بیش از یک بار از صافی «ذهن» انسان بگذرد - و در مورد تاریخ، یک بار از ذهن شاهد و یک بار از ذهن مورخ می‌گذرد - این ذهن‌گرایی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. در این صورت باید پذیرفت که آن چه در تاریخ «عینی»، خوانده می‌شود، نمی‌تواند نظری آن چیزی باشد که در علم آن را عینی می‌خوانند. به عبارت بهتر، تاریخ همین اندازه که خود آگاهانه از تبعیض، از تعصب و از کتمان حقیقت دور باشد جنبه‌ی عینی دارد؛ هرچند جنبه‌ی عینی آن مطلق نیست و نسبی است.^{۱۲}

جست وجو در کتاب‌ها...

پیرامون عینیت و واقعیت تاریخی و نقش آن در پژوهش‌های مرتبط

مجادله‌ای بی‌پایان است و به قول پیتر گایل - استاد تاریخ دانشگاه اوترخت هلند - آخر اگر چیزی به اسم تاریخ عینی وجود داشت که مردم مدت‌ها پیش نظر قطعی درباره‌ی ناپلئون پیدا کرده بودند.

مورخ همواره در پی یافتن چیز تازه‌ای است که قبلاً واقعیتی ناشناخته بوده و می‌داند که هر ادراکی، اگر بر منای مواد اولیه‌ی مشخص (واقعیت‌ها) بنا نشده باشد، یکسره بی‌ارزش است. در عین حال رابطه‌ی بین واقعیت‌ها و امر عمومیت‌بخشی (تعییم)، رابطه‌ای نزدیک ویژگیده است: درست است که واقعیت‌ها در واقع امر وجود دارند، اما بازسازی صحیح آن‌ها در ادراک مورخ، بدون تعییم غیرممکن است.

ویژگی‌های واقعیت تاریخی

نخستین گام‌ها در جهت مطالعه‌ی ذات واقعیت در پایان قرن نوزدهم برداشته شد؛ اما نفوذ ننوکاتیسم و پرآگمانیسم، شفاف‌سازی مساله را با دشواری‌هایی مواجه ساخت، به گونه‌ای که لانگلاؤ و سن اوپوس - مورخان فرانسوی - گفتند، واقعیت‌های تصورشده‌ی مورخ کاملاً ذهنی هستند. آن‌ها با ملاک عمل قرار دادن آن می‌پنداشتند که واقعیت با نیروی طبیعی خود شکل تاریخی نمی‌گیرد، بلکه بسته به این است که چگونه شناخته می‌شود؛ گویا مورخ آن را به وجود می‌آورد. پس از آن کارل بکر، مورخ امریکایی، با انکارِ حقیقت واقعیت تاریخی، گفت که واقعیت تنها در تصور مورخ وجود دارد و چیزی است واهی و غیرقابل فهم. اما در حقیقت موضوع این است که واقعیت تاریخی، هرچند که با دیگر واقعیت‌ها وجه مشترک دارد، دارای برخی خصوصیات ویژه هم هست. نخستین خصوصیت واقعیت تاریخی، پیچیدگی فوق‌العاده‌ی آن است به گونه‌ای که هر واقعیت تاریخی ساده را می‌توان از جنبه‌های گوناگون مورد مطالعه قرارداد. در این صورت، سیمای واقعیت تاریخی تغییر می‌کند و می‌توان گفت با توجه به رفتار، هدف‌ها و نظرات مورخ و بسته به قرینه‌ای که واقعیت در آن نهفته، مادام که کثرت بی‌انتهای رفتارهای گوناگون نسبت به واقعیت تاریخی وجود دارد، واقعیت تاریخی بی‌پایان است.^{۱۳}

دومین خصلت مهم واقعیت تاریخی، رابطه‌ی عمیق آن با دیگر واقعیت‌های است. در این مورد، جداسازی و حذف واقعیت‌های مختلف از یکدیگر مشکلاتی را به همراه خواهد داشت. مورخ دربرابر واقعیت

حادثه‌اند و برخی دیگر روندهای معمولی هستند. ما همه‌ی آن‌ها را تحت یک نام گرد می‌آوریم؛ اما مورخ باید آن‌ها را طبقه‌بندی کرده و از جیت اهمیت توزیع نماید تا جای هریک را در روند تاریخی نشان دهد.

بررسی تئوری شناختی (معرفت‌شناسی) در تاریخ و علم، ارائه‌ی شباختها و تفاوت‌های این دو، طرح مسائل و مشکلات عینیت تاریخی و بحث پیرامون فراتاریخ ساختار اصلی مقدمه را تشکیل می‌دهند. سپس هاسکل با گریز به نوع استفاده از اسناد، رابطه‌ی بین واقعیت و ارزش، سرشت علیت تاریخی، مسأله‌ی تفاسیر متفاوض و ناهمگون و راه حل‌های ممکن، مفهوم تاریخ به عنوان یکی از مکاتب عقل عملی و پرسش از این که آیا تاریخ اصلاً هیچ‌الگو یا مفهوم قابل دریافتی دارد یا خیر؟ به پیروی از هگل عنوان می‌کند که برای حل مناقشات طولانی و متداوم پیرامون سرشت و هدف فلسفه و عمل تاریخ، باید پذیرفت که عقل بر جهان فرمانرواست و در نتیجه تاریخ جهان نیز جریانی عقلایی دارد.

این که مقصودی بازیسین در رویدادهای زندگی اقوام وجود دارد و سیر تاریخ جهانی تابع عقل است - آن هم نه عقل ذهنی و جزئی، بلکه عقل خدایی مطلق - حقیقتی است که همانند هگل پیش‌فرض نویسنده‌ی ماست: ما باید تاریخ را آنچنان که هست بنگریم، یعنی در پژوهش‌های خود به روش تاریخی و تجربی پیش رویم. مثلاً یکی از شروط لازم این روش آن است که روا نداریم که تاریخ‌نویسان حرفه‌ای مارا گمراه کنند. زیرا برخی از آنان... درست همان گناهی را مرتكب می‌شوند که خود به فلسفه‌دان نسبت می‌دهند، یعنی افسانه‌هایی از پیش‌ساخته را وارد تاریخ می‌کنند.

پس نخستین شرطی که باید برای کار خود پذیریم، ضرورت دریافت تاریخ به شیوه‌ای درست است، اما اصطلاحاتی کلی مانند «دریافت» و «به شیوه‌ی درست» معنای روشی ندارند. حتی تاریخ‌نویسان عادی و متوسط که گمان دارند و ادعا می‌کنند، صرفاً پذیرنده‌ی واقعیات موجودند و خود را وقف آن‌ها می‌کنند، به هیچ‌رو در اندیشه‌ی خود، پذیرا و انفعالی نیستند؛ بلکه مقولات فکری خود را در ضمن تاریخ‌نویسی به کار می‌برند و واقعیت را از خلال این مقولات می‌بینند. حقیقت در سطح محسوسات قرار ندارد زیرا خاصه در آن‌چه مدعی منزلت علمی است، عقل باید همواره هوشیار بماند و قوه‌ی تأمل و نظر پیوسته به کار گمارده شود.

با این حوزه، نظرات گوناگونی ابراز شده و ما با تفحصی مختصر در میان آثار چاپ شده خواهیم دید که این مبحث گاه در قالب موضوعی مجرّد برای تألیف یک کتاب مورد توجه قرار گرفته و اغلب، مدخل ورودی هر کتاب یا فصل کلیدی یک اثر بدان اختصاص یافته است. به جز پژوهشگران ایرانی، در غرب نیز محققان سیاری محور تأثیفات خود را بر عینیت و واقعیت - در مفهوم کلی و در حوزه‌ی تاریخی - متمرکز کرده‌اند. از میان این تأثیفات، پنج اثر نسبتاً متاخرتر از سوی خوانندگان با اقبال و استقبال بیشتری مواجه شده‌اند:

۱- عینیت: کشف دوبلاهی واقعیت قطعی در فلسفه، علوم و زندگی دو زمرة اثر تیبور آر. ماقان که از سوی انتشارات اشگیت^۲ در ۱۲۳ صفحه به چاپ رسیده است.

۲- در دفاع از عینیت اثر اندره کولیر^۳، چاپ انتشارات راتلچ در ۲۵۶ صفحه.

۳- عینیت، دوش و نقطه نظر: رسالاتی در فلسفه تاریخ در ۲۰۵ صفحه به ویرایش ال. روینوف^۴ و دبلیو. جی. فن در دوین^۵ (انتشارات بریل).

۴- عینیت و فهم تاریخی، اثر اندره پیردز^۶ که ناشر آن انتشارات ایبو بوری است و آن را در ۱۷۳ صفحه به چاپ رسانده است.

۵- عینیت بی‌طرفی نیست: طرح و برناهه‌های تبیینی در تاریخ نوشتۀ توماس ال. هاسکل^۷ و چاپ انتشارات دانشگاه جائز هاپکینز که ۴۴۰ صفحه است و مبحث امروز ما بدان اختصاص دارد.

هاسکل در کتاب خود به پیوند متقابل واقعیت، عینیت، اگریستانسیالیسم و سیاست (اقتصادی-اجتماعی) اشاره کرده و آن گونه که خود می‌گوید، موضوع عینیت و واقعیت را فراتر از حوزه‌های علمی چرخ و مباحث فلسفی معرفت، از زوایای گوناگون مورد بررسی قرار می‌دهد. فلسفه‌ی تاریخ‌نگاری و ساختار معرفت‌شناسی تاریخی در این فلسفه از دیگر مباحث موردعلاقه‌ی نویسنده است و نقطه‌ی آغاز کار او و اکاوی این نقطه نظر است که «هدف همه‌ی نوشتۀ‌های تاریخی، فهم آن چیزی است که در گذشته در جوامع بشمری رخ داده است». سپس با طرح آرای هایدن وایت^۸، لویس مینک^۹، لینورگان^{۱۰} و حتی رورتی^{۱۱} و ویتنگشتاین^{۱۲} نتیجه می‌گیرد که واقعیت، در گزارش‌های روایی مورخان، ممکن است اتفاقی باشد یا عادی و این که برخی از واقعیت‌ها دارای

پوزیتیویست‌ها قائل به تاریخ عینی هستند و
ایده‌آلیست‌ها به نسبی بودن تاریخ معتقدند، هاسکل
ضمن تبیین نظرات هر دو گروه بر مسأله‌ی «گزینش»
متمرکز می‌شود

برون فردی (فضای اجتماعی و فرهنگی) و بیانگری‌های مخاطب، به عبارت بهتر عوامل عدم عینیت‌یابی در تاریخ عبارتند از:

۱- خود تاریخ. چون مورخ نمی‌تواند همه‌ی آن‌چه در گذشته رخ داده را بنویسد، حوادث مهم را انتخاب می‌کند و این خلاصه‌سازی زمینه‌های

عدم عینیت‌یابی را فراهم می‌آورد.

۲- زبان و بار ارزشی آن.

۳- عدم دسترسی کامل و صدرصد به منابع و مصالح تاریخی.

۴- ارزش گذاری رویدادها

اما جالب‌ترین بخش این مبحث، عامل مخاطب و موقعیت است.

معنای نسبی واژه‌هایی نظری دانایی، خرد، اصلاحات و حقوق در نزد افراد و تأثیرپذیری آن‌ها در مقاطع خاص زندگی هر فرد و نیز کاهش یا افزایش اهمیت هریک از واژه‌ها، از عوامل تأثیرگذار بر تصمیم مخاطب و تحریف واقعه‌گذاری است. اما اگر دو مورخ در ارائه‌ی گزارش‌های تحقیقی خود دست به گزینش‌های گوناگون زندن و دو روایت مختلف ارائه کردن، نمی‌توان یکی را بر حق دانست و دیگری را بر خطاب، به شرطی که گزارش‌های آن‌ها در بر دارنده‌ی گزاره‌های صحیح باشد.

از نظر هاسکل یکی از عوامل مهم عدم عینیت‌یابی، جستجوی علت و یا به عبارت بهتر مسأله‌ی علیت است؛ چراکه مورخ در کشف اسباب و علل غالباً می‌کوشد که بین علل‌های واقعی و مستقیم یک واقعه با علل‌های غیرمستقیم تفاوت قائل شود و این یعنی ورود به قلمرو ارزش‌ها و باز ماندن از نیل به عینیت. وانگهی اساطیر چنان با تاریخ درآمیخته‌اند که در پاره‌ای موارد تفکیک تاریخ از اسطوره مشکل است. پس از آن بحث تاریخ قانونمند و تاریخ یکه روند^{۲۰} را پیش کشیده و سپس به این سخن توین‌بی استناد می‌کند که مورخانی که تصور می‌کنند مدارک به دست آمده از پرونده‌های دولتی بهسان لایه‌های زمین‌شناسی گواه عینی‌اند، سخت در اشتباه‌اند.

اصولاً واقعیت تاریخی چیست؟

پاسخ بدین سؤال می‌تواند نقشی تعین‌کننده در تألیف یا تحریف

تاریخ داشته باشد. واقعیات تاریخی، واقعیاتی اساسی‌اند که به قول ای.

اج کار در کتاب معروف تاریخ چیست؟^{۲۱} ستون فقرات تاریخ را تشکیل می‌دهند و به قول هاسمن^{۲۲} ثبت واقعیات صحیح، وظیفه است و نه

هر کس جهان را به شیوه‌ی معقول بنگرد، جهان نیز به دیده‌ی او معقول می‌آید. این دو به طور متقابل تعین کننده‌ی یکدیگرند.^{۲۳}

عینیت گرایان و نسبی گرایان

پوزیتیویست‌ها قائل به تاریخ عینی هستند و ایده‌آلیست‌ها به نسبی بودن تاریخ معتقد‌نمایند، هاسکل ضمن تبیین نظرات هر دو گروه بر مسأله‌ی «گزینش» متمرکز می‌شود. از نظر او مورخ در صدد است که معیار و محک عینی را بیابد، اما در هر مطالعه‌ی امور انسانی، عنصری از ذهنیت و نسبیت یافت می‌شود. واقعی تاریخی هرچقدر هم از نظر زمانی و مکانی دور باشند، باز هم مورخ درگیر آن‌هاست زیرا رویدادهای انسانی‌اند و او انسان است. به قول توین‌بی: «اگر مورخ صادق و نقاد خوبش و متبحر در هنر خودکاری و تجربه و تحلیل روانی باشد، سعی تمام به کار می‌برد که تاریخ بی‌غرض بنویسد اما به عقیده‌ی من حتی در این حال هم موفقیت وی ناکامل خواهد بود».^{۲۴}

از نظر هاسکل، گزینش به معنای سلب عینیت نیست بلکه هرچه توصیف حوادث گزیده‌تر باشد، عینی‌تر و علمی‌تر است به شرطی که با زاویه‌ی دید همراه باشد. اما محققان تا چه حد می‌توانند مدعی اعتبار صدق عینی نتایجی باشند که معمولاً به آن می‌رسند؟ آیا آن‌ها طبق سخن لئوبولد فون رانکه^{۲۵} می‌توانند مدعی کشف گذشته، آن‌گونه که بوده است، شوند؟ چارلز بیرد، مورخ امریکایی، معتقد است که تاریخ به دلایل متعدد عینی نیست و مورخ نمی‌تواند مانند آیه‌ای بی‌طرف عمل کند. عینیت‌گرها می‌گویند اگر پژوهش مورخ به‌واقع گزینشی است، از این منظر دیگر امری منحصر به فرد نیست زیرا تمام پژوهش‌ها گزینشی هستند. نسبیت‌گرها استدلال می‌کنند که مورخان به مسائل تفاوت پاسخ‌های متعددی می‌دهند و برخلاف دانشمندان علم فیزیک، معتقد است: گزینش در تاریخ همواره مستلزم گونه‌ای داوری ضمنی در مورد اهمیت نسبی موضوع یا رویداد مورد نظر است.

عوامل تحریف یا عدم عینیت‌یابی

به نظر نویسنده، به طور کلی عوامل مؤثر بر تحریف را می‌توان در چند مقوله‌ی کلی خلاصه کرد؛ موانع درون فردی (نظام فکری مورخ)،

از نظر هاسکل، گزینش به معنای سلب عینیت نیست بلکه هرچه توصیف حوادث گزیده‌تر باشد، عینی‌تر و علمی‌تر است به شرطی که با زاویه‌ی دید همراه باشد

هاسکل در کتاب خود به پیوند متقابل واقعیت، عینیت، اگزیستانسیالیسم و سیاست (اقتصادی-اجتماعی) اشاره کرده و آن گونه که خود می‌گوید، موضوع عینیت و واقعیت را فراتر از حوزه‌های علمی صرف و مباحث فلسفی محض، از زوایای گوناگون مورد بررسی قرار می‌دهد

مایکل ولریش^{۵۰} و تبعید و بازگشت: مسأله‌ی یهودیان و فلسطینیان اثر آن.ام. لش^{۵۱} اهمیت بیشتری دارد.

پایان بخش این مقال ارائه‌ی فهرست مطالب کتاب است و ذکر این نکته که این کتاب مورد توجه منتظران و نشریات بسیاری واقع شده و نقد و بررسی‌های فراوانی (از جمله در نشریه تاریخ امریکا مجله کتاب و فرهنگ نشریه انجمن بی‌آی آر، مجله چویس و...) در خصوص آن صورت گرفته است.

مقدمه: تاریخ، طرح و تمهدی‌های تبیینی و دیگر شگفتی‌های

فضیلت و با این همه به قول پروفسور براکلاف^{۵۲} - مورخ انگلیسی و کارشناس قرون وسطی: تاریخی که ما می‌خوانیم به هیچ‌وجه واقع امر نیست بلکه عبارت از یک سلسله قضاوت‌های پذیرفته شده است. و در نهایت نظر هاسکل این است که به‌واقع تعریفی انتزاعی و بدون دخل و تصرف از واقعیت و عینیت وجود ندارد. توصیف یا بازنمایی یک واقعیتی بیرونی بیش از آن که متأثر از یک فهم ثابت از واقعیت بیرونی باشد، به‌متابه تفسیری است که تحت عوامل اثرباز گوناگون قرار می‌گیرد.

درباره نویسنده و آثارش

توماس. ال هاسکل، استاد نقد تاریخی در دانشگاه‌های امریکا، به لحاظ انتشار مقالات و کتب معتبر پیرامون نظریه‌ی تاریخ و تاریخ اجتماعی در زمرة‌ی مورخین جدید اجتماعی جای گرفته است. از میان آثار پژوهش او عنوانین زیر حائز اهمیتند:

- طهور علوم اجتماعی حرفه‌ی: علوم اجتماعی امریکا و بیرون از آن
- اقتدار در قرن نوزدهم (۲۰۰۰)
- مرجعیت تخصص: مطالعاتی در تاریخ و نظریه (۱۹۸۴)
- فرهنگ بازار: رسالتی تاریخی، به همراه ریچارد اف. تیک گربر (۱۹۹۶)
- رکوئیم برای دهکده‌ی امریکایی / مقاله‌ی منتشره در مجله‌ی تاریخ جنوبی (۲۰۰۵)
- هاسکل کتاب خویش را در ۴۴۰ صفحه، سه فصل، یک مقدمه، یک نمایه و یادداشت‌های مبسوط تدوین کرده و از صد کتاب به عنوان منابع کار خود نام برده است که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به کتاب معروف اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری، جامعه‌ی آزمند (آر. اچ. تاونی)، تبارشناسی اخلاق (نیچه)، ساختار انقلاب‌های علمی (توماس اس. کوهن) و آگاهی و جامعه (استیوارت هیوز) اشاره کرد.
- همچنین شانزده نویسنده در تألیف آثار خویش کتاب هاسکل را به عنوان یکی از منابع کار خود مورد استفاده قرار داده‌اند که از میان آن‌ها در پیرامون آینده‌ی تاریخ: چالش پسامدرنیزم و پیامدهای آن اثر ارزست بریساک^{۵۳}؛ نیرنگ‌بازار تاریخ بین‌الملل؛ راهنمایی برای روش اثر مارک تراکتبرگ^{۵۴}؛ نظریه‌ی تاریخی تالیف ماری فولبروک^{۵۵}؛ شهر دادگاه‌ها: اجتماعی کردن عدالت در دوران پیشرفت شیکاگو نوشته‌ی

چون مورخ نمی‌تواند همه‌ی آن‌چه را در گذشته
رخ داده بنویسد، حوادث مهم را انتخاب می‌کند و این
خلاصه‌سازی زمینه‌های عدم عینیت‌یابی را فراهم
می‌آورد

معلم مورخان!

فلسفه عصر امپریالیسم، ۱۹۵۹، ص ۲۳۸-۲۳۹

۱۰. تاریخ چیست؟ آریوفهیف، ص ۱۰۲

۱۱. Heinrich Rickert (1863-1936)

۱۲. زرین کوب، عبدالحسین؛ تاریخ در ترازو، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران: ۱۳۷۰

ص ۱۲۲ و ۱۲۳

۱۳. Ashgate Publishing

۱۴. Andrew Collier, In Defence Of Objectivity

۱۵. L.Rubinoff

۱۶. W.J.Van der Dessen

۱۷. Andrew Beards

۱۸. Thomas L. Haskell

۱۹. Hayden white

۲۰. Louis Mink

۲۱. Bernard Lenorgan

۲۲. Rorty

۲۳. Wittgenstein

۲۴. گ. و. هکل، عقل در تاریخ، ترجمه حمید عنایت، انتشارات شفیعی، تهران: چاپ اول، ۱۳۷۹

ص ۳۱

۲۵. توین بی، آرنولد: مورخ و تاریخ، ترجمه حسن کامشا، انتشارات خوارزمی، تهران: چاپ

اول، ۱۳۷۰، ص ۲۶

۲۶. Leopold Von Ranke (1795-1886) مورخ شهیر المانی که رهبر مورخان جدید (1795-1886)

به شمار می‌رود

۲۷. Nomothetic History/Idiographic History

۲۸. Edward Hallett Carr, What Is History?

۲۹. A.D.Housman(1859-1936) داشمند و شاعر انگلیسی

۳۰. G Barraclough(1908-?)

۳۱. Richard F. Teichgraeber

۳۲. Ernst Breisach

۳۳. Marc Trichterberg

۳۴. Mary Fulbrook

۳۵. Michael Willrich

۳۶. Ann M. Iesch

- نمایه

منابع پژوهش

- والش (۱۳۶۳)، مقدمه‌ای بر فلسفه‌ی تاریخ، ترجمه

ضیاءالدین علایی طباطبائی، انتشارات امیرکبیر، تهران: چاپ اول.

- ملائی توانی، علیرضا (۱۳۸۶)، درآمدی بر روش پژوهش در

تاریخ، تهران، نشر نی.

- سروش، عبدالکریم (۱۳۵۷)، فلسفه تاریخ، انتشارات حکمت،

بی‌جا.

- توین بی، آرنولد (۲۵۳۶): تحقیقی دربار تاریخ، ترجمه‌ی

محصر با حواسی و ضمائم از ع. وحید مازندرانی، تهران، انتشارات

طوس.

- میردال، گونار (۱۳۵۷): عینیت در پژوهش‌های اجتماعی،

ترجمه‌ی مجید روشنگر، تهران، انتشارات مروارید، چاپ اول.

- مطهری، مرتضی (۱۳۷۸): فلسفه‌ی تاریخ، تهران، انتشارات

صدر، چاپ دهم.

- ادواردز، پل (۱۳۵۷)، فلسفه‌ی تاریخ، ترجمه‌ی بهزاد سالکی،

تهران، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

پی‌نوشت:

1. Objectivity

2. Subjectivity

3. Tibor R. Machan

4. Objectivity: Recovering Determinate Reality in Philosophy, Science and Everyday

Life, Ashgate Publishing, 2004

۵. به نقل از فیلسوفان و مورخان: دیدار با متفکران انگلیس، ود مهتا، ترجمه عزت الله فولادوند،

انتشارات خوارزمی، تهران: چاپ اول، ۱۳۶۹، ص ۱۶۳

۶. ن. آ. بروفهیف، تاریخ چیست، ترجمه محمد تقی زاد، نشر جوان، تهران: چاپ اول، ۱۳۶۹،

ص ۱۰۰.

۷. ش. لانگلوا و ش. سن اوپوس، مقدمه‌ای بر مطالعه‌ی تاریخ سن بطرز بورگ، ۱۸۹۹، ص ۱۷۵.

8. c. Becker

9. What are Historical Facts?

که تقریباً است برکتاب ادله‌ایسم فلسفی و بحران علوم تاریخ بورزوابی: گزینش‌های انتقادی